

ŠKOLSKI USPJEH UČENIKA

Belma ALIĆ

UDK 37.015.3

DOI: <http://dx.doi.org/10.26340/muallim.v21i81.1759>

SAŽETAK: Zbog važnosti koja se pridaje u školskom obrazovnom sistemu savremenoga društva, školski uspjeh je često tema učeničkih, nastavničkih, roditeljskih, ali i znanstvenih pedagoško-psiholoških diskusija. U radu ćemo objasniti značenje školskog uspjeha, te faktore koji mogu pridonijeti školskom uspjehu. Pored faktora kao što su roditelji (roditeljski stilovi, očekivanja, uključenost i sl.), nastavnika (stilova, ličnih karakteristika, kreiranja socio-emocionalne klime) i vršnjaka (prihvatanja i neprihvatanja), važno je analizirati i faktore prirodnog karaktera. Školski uspjeh se može promatrati i kao prediktor mnogih socijalnih i kognitivnih vještina u odrastanju učenika.

Ključne riječi: učenik, nastava, vrednovanje, školski uspjeh

Školski uspjeh postaje lična iskanica učenika pri prelasku iz jednog obrazovnog stepena u drugi. Zbog važnosti koja se daje školskom uspjehu u školskom sistemu, nužno je tragati za time šta zapravo jeste školski uspjeh i koje su njegove dimenzije, šta ga pospješuje ili narušava, te u čemu je njegov značaj i vrijednost u razvoju pojedinca. Određenje termina školski uspjeh učenika u savremenoj literaturi nije jednolično. U nastavku rada objasniti ćemo značenje školskog uspjeha, njegovu vanjsku i unutarnju dimenziju, te pojedine faktore koji utječu na njega. Školski uspjeh je "kompleksan konstrukt, a odnosi se na stupanj u kojem su učenici trajno usvojili nastavnim programom propisana znanja, vještine i navike, razvili psihofizičke sposobnosti i formirali moralno spoznavanje, htijenje i djelovanje" (Bedeniković, 2009:53). Kako autor navodi, potrebno je da školski uspjeh rezultira trajnim usvajanjem određenih znanja, te je shodno tome potrebno da učenici aktivno uče tokom svog obrazovanja, te da svoje znanje primjenjuju u praksi, jer praksa je najbolji put za sticanje trajnih vještina i navika. Nastavnim planovima

i programima tokom školske godine definišu se određeni obrazovni i odgojni ciljevi. Obrazovni ciljevi najčešće zahtijevaju od učenika reprodukciju znanja, dok odgojni ciljevi pomažu učeniku da se na adekvatan način ponaša u socijalnom i akademskom životu, te da internalizira određene vrednote potrebne za suživot u multikulturalnom društvu, što potvrđuje i autorica Zloković (1998:43), koja školski uspjeh posmatra kao "uspješan razvoj osnovnih životnih vještina, savladavanje školskih sadržaja te prilagođavanje učenika socijalnoj sredini." Dok Mandić (1989) školski uspjeh definira kao prosječni uspjeh učenika na kraju školske godine koji se određuje školskim ocjenama, a školske ocjene kao mjeru postignuća koja vrednuje i ocjenjuje učenički rad. Ostvarujući dobar školski uspjeh, učeniku se otvara mogućnost daljnjeg školovanja i napredovanja. Međutim, danas se školski uspjeh vrlo često poistovjećuje sa brojčanim ocjenjivanjem učenika, iako postoje još mnoga polja izuzev sticanja ocjene u kojima je moguće postići uspjeh. Iz prikazane definicije školskog uspjeha jasno je vidljivo da se školski uspjeh ne sastoji

samo od ocjena, nego i od drugih elemenata i faktora. Autorice Kranželić i Bašić (2005) napominju da školski uspjeh ima dvije dimenzije, vanjsku i unutarnju, te je zbog toga potrebno detaljno prikazati obje dimenzije školskog uspjeha, kao i faktore koji utječu na školski uspjeh.

Vanjska dimenzija školskog uspjeha

"Vanjska se dimenzija školskog uspjeha odnosi na učenikov akademski uspjeh, tj. na školske ocjene" (Kranželić i Bašić, 2005:25). Školske ocjene učeniku daju povratnu informaciju o njegovom znanju i napretku koje ga mogu motivirati, te su one direktni pokazatelj njegovog uspjeha u školi. "Učenici će visoko vrednovati dobre ocjene u školi ako to čine i njihovi roditelji" (Vizek Vidović i sar., 2003), koji će to vjerovatno raditi iz želje da ta ocjena bude vrlo dobra ili odlična kako bi, dugoročno gledano, povećala šanse njihove djece za upis u dobre srednje škole ili gimnazije te na fakultete, jer će to imati važnu ulogu u izboru zanimanja njihove djece te osiguravanju kvalitete

njihovog budućeg života. Iz ovog je razloga danas u praksi najčešće naglasak baš na ovoj, vanjskoj dimenziji uspjeha, tj. na ocjenama, te one postaju indikatori uspjeha učenika. Budući da su upravo ocjene vanjska dimenzija učenikova uspjeha i njegov indikator, važno ih je definisati. "Ocjene su kratke ekspresije, upotrebene da opišu, evaluiraju učenika, njegove vještine, znanje i napredak. Važno je da budu valjane, pouzdane, objektivne i osjetljive" (Zloković, 1998:148). Ocjene su neizbježan dio školovanja, ali ponekad ne odgovaraju u potpunosti učenikovom napretku, njegovim stečenim vještinama i stečenom znanju. "Tako su standardizirane, iako su njihove nominalne vrijednosti jednake i iako bi trebale biti objektivne, već na razini škole postoje razlike u količini znanja, vještina i sposobnosti učenika koje odgovaraju određenoj ocjeni zbog neizbježne subjektivnosti različitih učitelja koji ih dodjeljuju" (Horvatinčić i Kozarić, 2010:447). Bez obzira na navedene nedostatke ocjena, one su, barem za sad, nezamjenjive u sistemu obrazovanja, jer je upravo obrazovni uspjeh na kraju svake školske godine njima predstavljen. Njihova nezamjenjivost ukazuje na njihovu važnost i vrijednosti koje se ne smiju umanjivati, jer o njima ovisi učenikovo daljnje školovanje, upis u željene srednje škole, te na fakultete.

Unutarnja dimenzija školskog uspjeha

Iako je očita važnost vanjske dimenzije školskog uspjeha, tj. ocjena za sadašnji i budućni život učenika, ne smije se umanjiti važnost unutarnje dimenzije školskog uspjeha. "Unutarnja dimenzija školskog uspjeha predstavlja unutarnji doživljaj učenika, tj. njegovu subjektivnu procjenu vlastitog uspjeha na akademskom, osobnom i interpersonalnom planu" (Kranželić i Bašić, 2005:30). Unutarnja dimenzija je jedan vid procjene lične uspješnosti u vidu školskih ocjena, u vidu ličnog razvoja, te u vidu ostvarivanja i održavanja socijalnih kontakata. U

praksi je potrebno poticati učenike da zajedno sa ostalim učenicima i nastavnicima razgovaraju o unutarnjoj dimenziji školskog uspjeha, o tome kako oni lično percipiraju svoj uspjeh, jer unutarnja dimenzija školskog uspjeha u praksi može utjecati na kvalitetu života učenika u školi, ali i izvan nje, te na njegovo zadovoljstvo samim sobom. "Eventualan neuspjeh u navedenom značit će za učenika osobnu bol koja povezana sa školom, osobni neuspjeh i osobnu neprimjerenost u vlastitim očima. Takvo će stanje kod učenika negirati njegovu sposobnost izgrađivanja slike o sebi kao prihvatljive osobe te će takav krug školskog neuspjeha i osjećaja osobne neprimjerenosti dovesti do slike gubitnika koju će učenik imati o sebi. Iz takvog stanja učenici će na razne načine pokušati pobjeći, neki će izostajati s nastave, neki će bježati iz škole, neki će pribjeći nasilju, a neki će se povlačiti u sebe" (Kranželić i Bašić, 2005).

Iz navedenog se očituje važnost unutarnje dimenzije školskoga uspjeha, te se stavlja naglasak na to da ocjene, tj. vanjska dimenzija školskog uspjeha, ne bi trebale biti glavni i jedini fokus učenika i njihovih roditelja, te one ne bi trebale biti nikako glavni cilj odgoja i obrazovanja. Glavni cilj odgoja i obrazovanja treba biti cjelokupni razvoj učenika u skladu s njihovim sposobnostima i kulturalnim vrijednostima. Svako obrazovanje, a posebno osnovno, treba omogućiti učenicima stjecanje temeljnih kompetencija, te ih osposobiti za samostalni život. Obrazovanje treba kod učenika da razvija samopouzdanje i odgovornost, te da učenika osposobljava za cjeloživotno učenje, jer svako znanje je potrebno kontinuirano nadograđivati.

Škola bi, zbog toga, učenicima trebala omogućiti postizanje uspjeha ovisno o njihovim individualnim mogućnostima, i to ne samo u sferi akademskog uspjeha, već i u vidu zdrave školske klime koja će poticati učenje, osobni razvoj te međusobno druženje učenika. U svakodnevnom radu u školi ako nastavnici organizuju nastavne aktivnosti koje

će učenike poticati da se međusobno natječu, onda trebaju razmisliti da li tada intrinzično motiviraju učenike ili ih samo usmjeravaju ka vanjskoj nagradi, tj. ka ocjeni. Socio-emocionalna klima u razredu koja je usmjerena samo na formativno vrednovanje nastavnog rada i na ocjenjivanje, vremenom će postati klima u kojoj će učenici sve više učiti radi same ocjene, a ne radi samog procesa učenja i stjecanja znanja. Onog momenta kada ocjena postane sama sebi svrhom, ona gubi svoj odgojni aspekt i prestaje da afirmativno djeluje na razvoj učenika i na njegov napredak. Zbog toga je potrebno u praksi što manje usmjeravati i poticati učenike na međusobno natjecanje, a sve više ih usmjeravati na međusobnu povezanost i kooperativno učenje, što predstavlja jednu od poželjnih dimenzija socio-emocionalne klime u razredu. "Evidentno je da je školski uspjeh kompleksan sam po sebi" (Mikas, 2012:55), uz to, na njega utječu mnogobrojni faktori koji su vrlo različito povezani s brojnim okolnostima oko učenika i u njemu.

Faktori školskog uspjeha

Mišljenje autora velikim se dijelom poklapaju što se tiče faktora koji utječu na školski uspjeh učenika. Bedeniković (2009) spominje obiteljsku i socijalnu okolinu, Macuka i Burić (2015) govore o utjecaju spola djeteta, inteligencije, osobina ličnosti, motivacije, socioekonomskog statusa obitelji, obrazovanja roditelja te kvalitete odnosa s roditeljima i učiteljima. Prema Mikasu (2012), postoje tri faktora školskog uspjeha, a to su: biološki faktori, osobine učenika, te socijalni faktori. Dok Desforges (1995:144) smatra da "dobro osmišljen i proveden grupni rad može poboljšati školsko postignuće i dječje samopoštovanje". Autorica Bilić (2001) faktore koji utječu na školski uspjeh je objedinila u pet kategorija, a to su: faktori vezani uz učenikovu osobnost, obitelj, motivacija, škola, te faktori vezani uz neke objektivne okolnosti. Za potrebe ovoga rada spomenuti faktori će se

objediniti u tri skupine koje će biti ukratko prikazane, a one su:

- **Ličnost učenika** – koja podrazumijeva kognitivne sposobnosti, karakter, emocije, ponašanje i mišljenje.
- **Obitelj** – kao prva i primarna odgojna zajednica koje je učenik dio, koja svojim vrijednostima i stavovima oblikuje učenikove vrijednosti i stavove, te svojim funkcioniranjem, ponašanjem prema učeniku, odgojnim stilovima roditelja statusom utječe na dobrobit učenika.
- **Škola** – koja na učenika utječe na dva načina, od kojih je prvi, kao odgojno-obrazovna institucija svojom organizacijom te, drugi, putem ostvarenih socijalnih odnosa unutar nje s naglaskom na vršnjačke odnose koje učenici ostvaruju unutar razreda (Bilić, 2001:98).

Važno je naglasiti da veza između spomenutih faktora koji utječu na školski uspjeh i samog učenika nije jednostavna niti jednosmjerna, već se svi prethodno navedeni faktori međusobno isprepliću i utječu jedni na druge. Prva skupina faktora koja se spominje jest ličnost učenika. "Ličnost je svojstvena svakoj individui, određuje njezino karakteristično ponašanje i način mišljenja, te se formira pod utjecajem genetskih i okolinskih utjecaja. Podrazumijeva nečije kognitivne sposobnosti, karakter, emocije i tjelesno ustrojstvo" (Bilić, 2001:12). Ličnost svakog učenika se sastoji od određenih osobina, a neke osobine učenika mogu biti veoma važne za njegov školski uspjeh. Autorica Bilić (2001:101) navodi da su osobine "prilagodljivost, kristalizirana inteligencija, savjesnost, otvorenost prema iskustvu, akademska samoefikasnost, razvijena emocionalna inteligencija te emocionalna stabilnost, samokontrola, pamćenje, mišljenje i samopouzdanje veoma značajne za ostvarivanje školskog uspjeha". Sve prethodne navedene osobine ne samo da su značajne za školski uspjeh, nego su značajne i samoostvarenje svakog pojedinca i za

formiranje jedne integrisane ličnosti koja će znati proaktivno da djeluje kako u školi, tako i u društvu. Osim toga, na uspjeh će utjecati i sam karakter učenika, tj. način na koji se ponaša i nosi sa situacijama u kojima se nađe, njegova motivacija i sl.

Sljedeći faktor koji utječe na školski uspjeh učenika jest obitelj. Prema Bedeniković (2009:333) mnogi su istraživači (Carlson i Corcoran, 2001., prema Čudina – Obradović i Obradović, 2006.; Freund, 1990.; Juel, 1988.) pokazali da su "najvažniji obiteljski čimbenici koji utječu na bolji školski uspjeh ekonomska moć, poticajna okolina za učenje i roditeljski postupci i stavovi". Prema Brebić (2008:123) obitelj je prvobitna sredina u kojoj se dijete "razvija i raste, oblikuje svoju osobnost, formira svoje stavove, navike i temelje za uključivanje u složene društvene odnose". Upravo ta neizbježna uloga obitelji u djetetovom životu čini je jednim od najznačajnijih i najizravnijih faktora školskog uspjeha djeteta. Obitelj može da ostavi pozitivne i negativne utjecaje na razvoj ličnosti učenika, ovisno o njejoj funkcionalnosti. Potrebno je da članovi unutar obitelji, prije svega roditelji, pristupe kompetentno svojoj ulozi i da budu sistematični, dosljedni i sveobuhvatni pri odgajanju djeteta, vodeći računa o svim sferama i potrebama dječije ličnosti. "Skladna i funkcionalna obitelj, te obitelj koja saraduje sa školom pozitivno će utjecati na učenikov školski uspjeh, jer će on imati osjećaje sigurnosti, prihvaćenosti i samoostvarenja iz svoje obitelji, koji će mu u školi omogućiti lakše rješavanje problema i prepreka na koje naiđe" (Klarin, 2006:45). Obitelj svoj utjecaj može ostvariti na pozitivan i negativan način, ovisno o načinu na koji funkcioniše, načinu na koji međusobno komuniciraju roditelji sa djecom, ovisno o ponašanju i odgojnom stilu roditelja, te o saradnji koju ostvaruje sa školom. Svaka obitelj treba svakom djetetu da pruži dovoljno ljubavi, pažnje, vrijednosti, granica, pri tome koristeći autoritativni stil roditeljstva. Dijete koje u obitelji razvije pozitivnu sliku o sebi, imat će razvijene socijalne

vještine koje će u školi samo nadograđivati, imat će razvijenu i sposobnost regulacije emocija te manifestirati pozitivne oblike ponašanja. Zbog toga je potrebno da obitelj i škola međusobno saraduju kako bi se postigao optimalni odgoj i obrazovanje učenika. "S druge strane, disfunkcionalna obitelj, narušeni odnosi između roditelja i djece uzrokovani neadekvatnim roditeljskim ponašanjem prema djeci, tj. njihovim odgojnim stilom, u ovom slučaju to su autoritarni, permisivan, mogu negativno utjecati na holistički razvoj djeteta te su itekako povezani sa svim mjerama školskog uspjeha" (Rečić, 2003:54). Ako djeca nemaju podršku svojih roditelja i obitelji, ako ne osjećaju ljubav i pripadnost, ako ih obitelj ne potiče da razvijaju sve svoje potencijale i ako ne podupiru njihovu autonomiju, djeca mogu te nedostatke manifestirati u školskom okruženju u vidu slabije razvijenih socijalnih vještina, agresivnog ponašanja, slabije mogućnosti koncentracije i praćenja na nastavi, manjka samokontrole, razvijene negativne slike o sebi i sl. Sve nabrojano može otežavati učenikovu školsku svakodnevicu, te je očigledno da mu je, s ovakvim temeljima u obitelji, neizmjereno teže postići školski uspjeh.

Posljednji faktor školskog uspjeha učenika je škola. Škola na školski uspjeh učenika može utjecati na dva načina. "Prvi je kao odgojno-obrazovna institucija svojom organizacijom rada i rukovođenjem, ozračjem, kvalitetom rada učitelja i stručnog tima, individualiziranjem nastavnog procesa, te svojim materijalnim sredstvima. Drugi je utjecaj putem socijalnih odnosa koje učenici u njoj ostvaruju, i to onih s učiteljima te sa svojim vršnjacima" (Bilić, 2001:15). Nastavnici predstavljaju značajan izvor potpore učeniku u školi, te je njihova osobnost, odnos prema učenicima te sposobnost razumijevanja i komunikacije s njima od velike važnosti za uspostavljanje međusobnog pozitivnog odnosa, ali i za djetetov doživljaj škole, njegovo ponašanje u školi i, u konačnici, njegov školski uspjeh. Nastavnikov stil uređenja nastavnog procesa utjecat

će na školsko postignuće učenika u razredu. Domović (2004) primjećuje da uređenje razreda, postupci nastavnika i učenika budu usklađeni, kako bi oni zajedno stremili ostvarivanju istih ciljeva. Putem zajedničkog rada i kooperativnog učenja sa vršnjacima i nastavnicima moguće je postizanje uspješnih rezultata kako na individualnoj razini, tako i na razini cijelog razreda. "Utjecaj kooperativnog učenja na socio-emocionalnu klimu u razredu manifestira se u razrednoj sredini u kojoj učenici i nastavnici razmjenjuju recipročne utjecaje, u kojoj je komunikacija otvorena i koju karakterizira dijalog, u kojoj se konflikti rješavaju nenasilno i konstruktivno. U takvim razredima, učenici i nastavnici efektivno surađuju u procesu ostvarivanja zajedničkog cilja, samopoštovanja i sigurnosti" (Domović, 2004:50). Također, pored ovoga, za kretanje ka što boljem školskom uspjehu u jednom razredu veoma je bitno da se povede računa o grupnim diskusijama i socijalnom učenju. Bitno je da svi učenici podjednako budu uključeni u grupne diskusije, da svako dobije pravo na vlastito stajalište i gledište, i da kroz zajedničke interakcije dođu do usaglašavanja i najboljeg rješenja koje će ih sve zajedno voditi ka uspjehu. Bitno je da nastavnici i učenici zajedno rade i pridonose kreiranju pozitivne atmosfere i međusobnog usaglašavanja. Samo sa pozitivnom socio-emocionalnom klimom moguće je postići uspjeh svih sudionika u odgojno-obrazovnom procesu. "U školama sa pozitivnom socio-emocionalnom klimom učenici postižu, po pravilu, bolje školsko postignuće i čine manji broj disciplinskih mjera" (Krnjajić, 2007:53). Razredi u kojima je kreirana otvorena klima predstavljaju socijalni kontekst u kojima učenici sa jakom voljom i zanimanjem pristupaju radu. U takvim razrednim sredinama učenici ne doživljavaju razred kao teret, nego naprotiv, doživljavaju ga kao mjesto koje rado pohađaju i gdje mogu da sudjeluju u radu, gdje mogu da budu, zapravo, ono što i jesu. Ako se socio-emocionalna klima

bude zasnivala na stalnim problemima, na konfliktima, na nastavnikovom monologu, onda se postavlja pitanje koliko će učenici uopće biti voljni da rade u takvoj atmosferi, a bez rada nemoguće je postići uspjeh, i upravo zbog toga zatvorena klima razreda otežava uspjeh svih sudionika tog razreda. Veoma je važno ustanoviti kakvo školsko okruženje i klima postoje u nekom razredu, i pokušati shvatiti da li postoji djelovanje skrivenog kurikulumu u odgojno-obrazovnom djelovanju nastavnika. Autor Mandić (1989:63) ističe: "Skriveni kurikulum predstavlja vođenje od strane nastavnika na osnovu vlastitih internih ciljeva, a ne na osnovu ciljeva koje propisuje nastavni plan i program". Naravno, skriveni kurikulum ne mora biti uvijek tako loš, ali je bitno ustanoviti njegovo djelovanje, jer skriveni kurikulum predstavlja najveću vodilju i smjernicu u nastavničkom ponašanju i djelovanju. Bitno je svesti njegov utjecaj i djelovanje na kreiranje pozitivne klime u razredu koja će podsticati učenike na rad, jer je takva klima neophodna da bi se postigao uspjeh na poljima odgoja i obrazovanja.

U tradicionalnom školovanju nastava je bila usmjerena više na nastavnika nego na učenika. Međutim, i u tom vremenu postojali su nastavnici koji su shvatali da se produktivnost nastave samo može postići pozicioniranjem učenika u centar njegovog obrazovanja, te su pozicionirali učenika u poziciju subjekta. Učenik treba biti subjekt nastave kako bi osjetio slobodu, povjerenje i stjecao znanje. Laboratorijskim eksperimentima u kojima je ispitivan utjecaj lidera na ponašanje učenika, istraživači su došli do zaključka da postoje tri tipa vodstva: autokratsko, demokratsko i laissez-faire.

Krnjajić (2007:47) ističe: "Autokratski usmjereni nastavnici nameću svoje ciljeve grupi, konstantno prigovaraju učenicima, insistiraju na bespriječnom prihvatanju pravila. Demokratski usmjereni nastavnici planiraju i donose odluke zajedno s grupom, sa zadovoljstvom pomažu učenicima, podstiču grupnu

participaciju, pohvale i kritike daju objektivno. Laissez-faire usmjereni nastavnici su nespremni da se bave učenicima i vjeruju da učenici treba da budu prepušteni sami sebi, nemaju jasno definirane ciljeve i ne podstiču učenike."

Dakle, može se zaključiti da je najbitnije da jedan nastavnik prema učenicima bude demokratski usmjeran, jer će samo takva njegova usmjerenost rezultirati visokom motivacijom i učeničkom zainteresiranošću za rad. Također, demokratskim vođenjem nastavnik će spriječiti stvaranje konflikata i tenzija u razredu. Veoma je bitno da nastavnici dopuste učenicima da na demokratski način sudjeluju u nastavi u kojoj će moći na optimalan, svrhovit i cjelovit način da ostvare sve svoje potrebe kreirajući tako pozitivnu klimu u razredu. Nastavnici mogu prilagođavati svoj utjecaj u zavisnosti od same situacije, ali uvijek trebaju biti svjesni svoje uloge koja bitno utječe na kvalitetu interpersonalnog odnosa između učenika i nastavnika, koja usporedno određuje njegov tok. Demokratska usmjerenost nastavnika je vrlo potrebna odgojno-obrazovnoj praksi, jer putem ovog pristupa nastavnici uvažavaju učenike i njihova mišljenja. Demokratski nastavnici trebaju današnjoj školskoj stvarnosti zbog kreiranja poželjne socio-emocionalne klime koja će iznjedrati nove genijalce i stručnjake sutrašnjice. Nastavnici su najznačajniji faktori odgojno-obrazovnog sistema. Savremeni tehnološki izumi mijenjaju ulogu nastavnika, njihova uloga je uslovljena društvenim prilikama i potrebama, i pažnjom koje određeno društvo i određeni politički sistem poklanja edukaciji uopće. Upravo zbog života u tzv. "društvu znanja", gdje znanja iz dana u dan sve više zastarijevaju, neophodna je potreba cjeloživotnog obrazovanja koja će svim nastavnicima omogućiti kontinuirano životno obrazovanje, koje predstavlja odgovor na savremene promjene i na koračanje u toku sa životnim potrebama i promjenama. "Svakom učeniku treba omogućiti izgrađivanje povoljne slike

o sebi, vlastitog identiteta, i postizanje individualnog maksimuma. Učeniku treba najprije pomoći da razvije one sposobnosti koje već ima, a zatim ih obogaćivati novima” (Krnjajić, 2007:47). Dakle, dužnost nastavnika je da pomognu učenicima u kreiranju što bolje slike o sebi, kako bi vjerovali u sebe i svoje mogućnosti. Potrebno je omogućiti učenicima da u razredu ostvare svoju potrebu za samopotvrđivanjem, koja im je potrebna da bi izgradili adekvatnu sliku o sebi. Ako nastavnici ne pomognu učenicima u kreiranju pozitivne slike o sebi ili ako ih potcjenjuju, učenici će cijeli život sumnjati u sebe i svoje mogućnosti, te se smatrati nedovoljno dorašlim za neke životne zadatke, čak i onda kada to ne bude slučaj.

Druga skupina odnosa koje učenici ostvaruju u školi su oni s vršnjacima. Učenik uz vršnjake provodi veliki dio svog dana, ali i slobodnog vremena, te se u socijalizaciji s njima uči, između ostalog, ponašati u vršnjačkoj skupini. Važno je da učenik uspostavi socijalne odnose s vršnjacima i da oni budu kvalitetni, jer će to utjecati na njegovo zadovoljstvo, na razvoj njegove osobnosti, socijalnog ponašanja i kognitivnog razvoja. Također, na temelju ostvarenih vršnjačkih odnosa u razrednom odjelu učenik dobiva u njemu svoje mjesto, tj. položaj, status, koji će na njega i njegov školski uspjeh utjecati tokom cijelog školovanja.

U svakom razredu postoje drugačije vrijednosti i odnosi, unikatne norme koje bitno utječu na svakog pojedinca. Mnogi pojedinci nerado idu u školu i razred, jer se osjećaju neprihvaćeno od svojih vršnjaka, što ometa njihov kontinuiran razvoj i doprinosi stvaranju loše slike o sebi i izolovanju od drugih. Istraživanja pokazuju “da se oko 70 % ‘epizoda’ ili ‘događaja’ koji se dešavaju u razredu odnosi na interakciju sa vršnjacima” (Domović, 2004:34). Također, istraživanja pružaju dokaze o pozitivnom odnosu između učeničke percepcije socio-emocionalne klime i odgojno-obrazovnih ishoda, odnosno motivacije za učenje i školskog postignuća.

Upravo zbog ovakvih nalaza koja potvrđuju istraživanja i pozitivne povezanosti između socio-emocionalne klime i odgojno-obrazovnih ishoda, potrebno je da se nastavnik usmjeri na shvatanje i razumijevanje razrednih karakteristika i odnosa. Ponekad se nastavnici trebaju staviti u perspektivu učenika kako bi provjerili kako oni doživljavaju klimu svog razreda i kako bi na osnovu toga osmislili neke zajedničke aktivnosti. Vršnjačke aktivnosti mogu unaprijediti vršnjačko zbližavanje i samopotvrđivanje, a izbjeći izolovanost. Neki obrazovni ciljevi mogu se postići jedino grupnim radom. To su, naprimjer, saradničko učenje i učenje rada u skupini.

Motivacija učenika za školsko postignuće

Motivacija za školskim postignućem može biti direktno determinirana i socio-emocionalnom klimom u razredu. “Motiv postignuća je opća tendencija pojedinca da se takmiči sa standardom uspješnosti koje smatra vrijednim i značajnim” (Mandić, 1989:8). Jedan od osnovnih faktora koji određuje školski uspjeh je motiv postignuća. Pojedinci s visokom motivacijom postignuća zainteresovani su za uspješnost više zbog njihovog ličnog razloga nego zbog nagrade koja se postiže. Oni koji imaju visoku potrebu za postignućem marljivije će raditi na zadatku, što znači samim tim da mogu postići bolje rezultate u odnosu na ostale. Vidović, kao i mnogi drugi autori, navodi podjelu motivacije na *ekstrinzičnu* i *intrinzičnu*. *Intrinzična motivacija* – “učenici sudjeluju u aktivnosti kako bi zadovoljili svoju znatiželju i zanimanje za nastavno gradivo te kako bi razvili kompetenciju ili sposobnost u odnosu na zahtjeve koji se pred njih stavljaju” (Vidović, 2014:150). Dakle, vidljivo je da intrinzično motivisan učenik uči zbog sebe, a ne zbog ocjene. Njegova motivacija proizlazi iz unutarnjih poriva, a zadovoljstvo proizlazi iz same aktivnosti. U školskom ozračju, unutarnja motivacija se odnosi na gradivo koje učenici uče iz čiste

radoznalosti i ne očekuju za to nikakvu nagradu. *Ekstrinzična motivacija* – “učenici sudjeluju u aktivnosti kako bi postigli željeni cilj ili svrhu izvan aktivnosti. Sudjelovanjem se postiže neki drugi cilj, roditeljska ili nastavnikova pohvala, školska kvalifikacija, izbjegavanje neugodnih posljedica neuspjeha itd.” (Vidović, 2014:151). Dakle, ova je motivacija izvan učenika, pa se može odnositi na dobar rezultat na testu, ocjene, nastavničke pohvale, diplome itd. Ekstrinzična i intrinzična motivacija su međusobno povezane, ali vrlo je moguće da veći uticaj ima učenikov unutrašnji poriv da stekne određena saznanja, te je on mnogo učinkovitiji i dugotrajniji. Izričita vanjska motivacija će potrajati jedan čas ili dva, ali neće dati kvalitetan konačan rezultat. Ekstrinzična motivacija više utiče na učenike nego želja za učenjem i novim saznanjima. Znanje samo po sebi nije svrha. Znanjem se dijete ne treba samo opteretiti. Dijete treba biti motivisano iznutra, jer je jednostavno potrebno znati to znanje ponijeti kroz život. Za novim saznanjima treba imati želju. Pogrešno je učiti zbog takmičenja. Potrebno je takmičiti se sa samim sobom, ne sa drugima. Nadmetanje je termin koji sam po sebi asocira na nadmenost. Važno je individualno napredovanje učenika i da znanjem oplemene svoju dušu, svoje postojanje, da postanu svjesni da je najljepše biti koristan društvu. Potrebno je biti bolji od jučerašnjeg sebe. Razredna sredina može značajno da utječe na motivaciju kod učenika, može da doprinese većoj učeničkoj motiviranosti za uspjeh, a također može i da umanjí učeničku motiviranost. Kada u razredu postoji zatvorena socio-emocionalna klima u kojoj dominira autoritarni stil nastavnika učenici će biti manje zainteresovani i motivisani za rad. Također, još jedan od razloga za negativnu motivaciju može biti i taj što nastavnik ne dopušta učenicima pravo na samostalno mišljenje koje oni imaju potrebu da izraze. Ako im se to uskraćuje duže vrijeme, učenici će se osjećati demotivisano. U razredu u kojem postoji

poticajna socio-emocionalna klima, gdje nastavnik koristi demokratski stil s integrativnim vođenjem, učenici mogu da budu visoko motivisani i zainteresirani za rad. Veća zainteresovanost se javlja zbog toga što učenici vide da nastavnik cijeni njihov rad i da sa velikim interesovanjem uvijek sasluša njihovo mišljenje.

Povezanost kooperativnog i socijalnog učenja sa školskim uspjehom

Kako Domović (2004) primjećuje, bitno je da uređenje razreda, postupci nastavnika i učenika budu usklađeni, kako bi oni zajedno stremili ostvarivanju istih ciljeva. Putem zajedničkog rada i kooperativnog učenja sa vršnjacima i nastavnicima moguće je postizanje uspješnih rezultata kako na individualnoj razini, tako i na razini cijelog razreda.

“Utjecaj kooperativnog učenja na socio-emocionalnu klimu u razredu manifestira se u razrednoj sredini u kojoj učenici i nastavnici razmjenjuju recipročne utjecaje, u kojoj je komunikacija otvorena i koju karakteriziraju dijalog, u kojoj se konflikti rješavaju nenasilno i konstruktivno. U takvim razredima, učenici i nastavnici

efektivno surađuju u procesu ostvarivanja zajedničkog cilja, samopoštovanja i sigurnosti” (Domović, 2004:50).

Također, pored ovoga, za kretanje ka što boljem školskom uspjehu u jednom razredu veoma je bitno da se povede računa o grupnim diskusijama i socijalnom učenju. Bitno je da svi učenici podjednako budu uključeni u grupne diskusije, da svako dobije pravo na vlastito stajalište i gledište, i da kroz zajedničke interakcije dođu do usaglašavanja i najboljeg rješenja koje će ih sve zajedno voditi ka uspjehu. Bitno je da nastavnici i učenici zajedno rade i pridonose kreiranju pozitivne atmosfere i međusobnog usaglašavanja. Samo sa pozitivnom socio-emocionalnom klimom moguće je postići uspjeh svih sudionika u odgojno-obrazovnom procesu. “U školama sa pozitivnom socio-emocionalno klimom učenici postižu, po pravilu, bolje školsko postignuće i čine manji broj disciplinskih mjera” (Krnjajić, 2007:53). Razredi u kojima je kreirana otvorena klima predstavljaju socijalni kontekst u kojima učenici sa jakom voljom i zanimanjem pristupaju radu. U takvim razrednim sredinama učenici ne doživljavaju razred kao teret, nego naprotiv, doživljavaju ga kao mjesto koje rado pohađaju i gdje mogu da sudjeluju u

radu, gdje mogu da budu, zapravo, ono što i jesu. Ako se socio-emocionalna klima bude zasnivala na stalnim problemima, na konfliktima, na nastavničkom monologu, onda se postavlja pitanje koliko će učenici uopće biti voljni da rade u takvoj atmosferi, a bez rada nemoguće je postići uspjeh, i upravo zbog toga zatvorena klima razreda otežava uspjeh svih sudionika tog razreda. Veoma je važno ustanoviti kakvo školsko okruženje i klima postoje u nekom razredu, i pokušati shvatiti da li postoji djelovanje skrivenog kurikuluma u odgojno-obrazovnom djelovanju nastavnika. Autor Mandić ističe: “Skriveni kurikulum predstavlja vođenje od strane nastavnika na osnovu vlastitih internih ciljeva, a ne na osnovu ciljeva koje propisuje nastavni plan i program” (Mandić, 1989:63). Naravno, skriveni kurikulum ne mora biti uvijek tako loš, ali je bitno ustanoviti njegovo djelovanje, jer skriveni kurikulum predstavlja najveću vodilju i smjernicu u nastavničkom ponašanju i djelovanju. Bitno je svesti njegov utjecaj i djelovanje na kreiranje pozitivne klime u razredu koja će podsticati učenike na rad, jer je takva klima neophodna da bi se postigao uspjeh na poljima odgoja i obrazovanja.

Literatura

- Bedeniković, M. (2009), “Uloga majke u školskom uspjehu djeteta”, *Školski vjesnik*, 58 (3). Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&cid_clanak_jezik=122852.
- Bilić, V. (2001), *Uzroci, posljedice i prevladavanje školskog neuspjeha*, Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor.
- Brebrić, Z. (2008), *Neke komponente emocionalne inteligencije, školski uspjeh, prosocijalno i agresivno ponašanje učenika u primarnom obrazovanju*, Napredak, 149.
- Desforges, C. (2001), *Uspješno učenje i poučavanje: psihologijski pristupi*, Zagreb: Educa.
- Domović, V. (2004), *Školsko ozračje i učinkovitost škole*, Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Horvatinčić, D. I., Kozarić Ciković, M. (2010), *Povezanost samopoimanja, navika čitanja i školskog uspjeha učenika sedmog i osmog razreda osnovne škole*, Napredak, 151 (3-4). Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&cid_clanak_jezik=123082.
- Klarin, M. (2006), *Razvoj djece u socijalnom kontekstu: roditelji, vršnjaci, učitelji – kontekst razvoja djeteta*, Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Krnjajić, S. (2007), *Pogled u razred*, Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Kranželić, T., i Bašić, J. (2005), “Školski neuspjeh i napuštanje škole”, *Dijete i društvo*, 7 (1), str. 15-28.
- Macuka, I., Burić, I. (2015), *Školski uspjeh mlađih adolescenata: važnost uloge osobnih i obiteljskih čimbenika*, *Društvena istraživanja*, 24 (4). Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&cid_clanak_jezik=226007.
- Mandić, S. (1989), *Motivacija za školski uspjeh*, Zagreb: Školske novine.
- Mikas, D. (2012), *Utjecaj emocionalnih i ponašajnih problema na školski uspjeh učenika*, *Pedagogijska istraživanja*, 9(1-2). Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/search/?q=Utjecaj+emocionalnih+i+pona%C5%A1ajnih+problema+na+%C5%A1kolski+uspjeh+u+%C4%8Denika>.
- Rečić, M. (2003), *Obitelj i školski uspjeh učenika*, Đakovo: Tempo d.o.o.
- Vidović, V., Vlahović-Štetić, V., Rijavec, M., Miljković, D. (2003), *Psihologija obrazovanja*. Zagreb: IEP-VERN’.
- Zloković, J. (1998), *Školski neuspjeh – problem učenika, roditelja i učitelja*, Rijeka: Filozofski fakultet Rijeka.

الموجز
النجاح المدرسي عند التلاميذ
بيلما آليتش

نظرا للأهمية التي يحظى بها النجاح المدرسي في منظومة التعليم المدرسي في المجتمع المعاصر، فإن هذا النجاح يُتخذ في كثير من الأحيان مادة للنقاشات التربوية النفسية في صفوف التلاميذ والمدرسين والآباء والعلماء. سنوضح في هذا البحث معنى النجاح المدرسي والعوامل التي تساهم في تحقيقه. وبالإضافة إلى تحليل العوامل المتعلقة بالآباء (أساليب الآباء وتوقعاتهم وانخراطهم، الخ)، والمدرسين (الأساليب والمزايا الشخصية وصياغة المناخ الاجتماعي العاطفي)، والأقران (القبول والرفض)، يجب أيضا تحليل العوامل ذات الصلة الطبيعية. ويمكن النظر إلى النجاح المدرسي من حيث كونه مؤشرا ينبئ بالكثير من المهارات الاجتماعية والمعرفية في نمو التلميذ.

الكلمات الرئيسية: التلميذ، الدروس، التقويم، النجاح المدرسي.

Summary

ACADEMIC ACHIEVEMENT OF STUDENTS

Belma Alić

Significance of the students' academic achievement in educational system of contemporary society makes it a frequently discussed topic not only amongst students, teachers and parents but it also makes an important part of the scientific pedagogical-psychological discourse and its' reviews. In this article we explain the significance of academic achievement and present factors that influence the same. Besides factors like parents (parents' stiles, expectations, involvement etc.), teachers (stiles, characters, ability to create appropriate social and emotional environment) and peers (their acceptance or non-acceptance), it is also important to analyse the specific factor of students' own character. Academic achievement can be viewed as predictor of many social and cognitive skills in personality evolvment of a student.

Key words: student, teaching process, evaluation, academic achievement